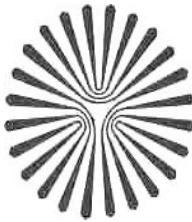

الله حسن الحسن

دانشگاه پیام نور

مرکز تهران جنوب

پایان‌نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته زبان‌شناسی همگانی

گروه زبان‌شناسی و زبان‌های خارجی

عنوان:

توصیف فعل در گویش لری بختیاری ده تیرانی الیگودرز

استاد راهنما:

دکتر بلقیس روشن

استاد مشاور:

دکتر محمدرضا احمدخانی

نگارش:

لیلا سلطانی

شهریور ماه ۱۳۹۱

تقدیم به:

پیشگاه مقدس و آسمانی جانباز دشت کربلا حضرت ابوالفضل العباس (ع)

اندیشه سپید، وجود ناب و طبع بلند پدرم

مظلومیت و صفاتی وجود سبز مادرم

مهربان همسرم علیرضا که در سایه اش دوست داشتن را تجربه کردم و همه تلاشهايم پس از
لطف خداوند، در سایه شفقت، صبر و حمایت صادقانه او به بار نشست

بزرگترین بھانه های برای زندگی، حسین و سهیل عزیزم

برادرانم همچون کوه، خواهرانم همچون رود

خواهرزاده های مهربان و برادرزاده های خوبم

پدر و مادر شوهر بزرگوارم

کسانی که به کرامت والای انسانی، پاک می اندیشنند

و بالاخره تقدیم به همه بزرگان و فرهیختگان فرهنگ ناب و اصیل بختیاری

تقدیر و تشکر:

با سپاس بیکران از استاد بزرگوارم سرکار خانم دکتر بلقیس روشن که کاستی‌هایم را صبورانه تاب آوردن، عالمانه، دوستانه و دلسوزانه راهنماییم نمودند و نیز با تشکر فراوان از استاد گرامیم جناب آقای دکتر محمدرضا احمدخانی که دلگرمی‌ها و توصیه‌های ارزنده‌اش انگیزه ادامه راهم بود. دعاگو و قدردان زحمات بی‌شائبه پدر و مادر عزیزی هستم که عمری دعاهای خالصانه‌شان همراه و بدرقه راهم بود.

در نگارش وارائه پایان‌نامه پیش‌رو به بزرگواران آقایان دکتر محمود ندیمی هرنדי، علی‌اصغر موحد، محمدرضا اصغرنژاد، رامین نوری، علیرضا توکلی و عزیزانم خانمها دکتر فاطمه یوسفی راد، محبوبه سلطانی (خواهرم)، انسیه عبداللهی، الله عبداللهی، زهره سلطانی‌اسدی، سرکار خانم آمنه کیانی مدیونم و صمیمانه از همکاری، عنایت و زحمات بی‌دriegشان تشکر و قدردانی می‌نمایم.

و در پایان از استادان بزرگوار سرکارخانم دکتر نجفیان و جناب آقای دکتر محمودی بختیاری که تقبل زحمت نموده و کار داوری از پایان‌نامه اینجانب را بر عهده گرفتند، صمیمانه سپاسگزارم.

تیخ هوار

کی یاهه گل سوز باهارت همه تن سوز
مندیم هممون به انتظارت همه تن سوز
مردم ایگوهن هردمی صدجا ایزنى سر
مندیر تونم نید دیارت همه تن سوز
تینایی وشوگار دراز ، اشک و گریوه
رحمی به اسیر بی قرار همه تن سوز
هر کس بزنه حرفی امونه سر حرفس
مر قول خدا نید که بیارت همه تن سوز
دنیا پر زور و شر و ظلم و شر آیید
ورکش زغالاف تیخ هوارت همه تن سوز

((غلامعلی آسترکی))

علائم و نشانه‌های آوایی آوانگار براساس IPA

۱- همخوان‌ها

نشانه آوانگاری

معادل خطی لری

b.....ب

p.....پ

t.....ت، ط

dʒ.....ج

tʃ.....چ

h.....ح، ه

x.....خ

d.....د

r.....ر

z.....ذ، ز، ض، ظ

ʒ.....ژ

s.....ث، س، ص

ʃ.....ش

f.....ف

q غ، ق

k ک

g گ

l ل

m م

n ن

v و

j ی

۲- واکه‌ها

æ آ

e ا

o او

a آ

i ای - ی - ی

u او

? تولید چاکنایی

ow اوو

۳- سایر نشانه‌ها

/ یا

- مرز

علامت واج نویسی / /
توضیحات و عنصر اختیاری ()
نادستوری *

چکیده

لری بختیاری یکی از گویش‌های جنوب غربی ایران است که در منطقه‌ای در غرب و جنوب غربی ایران بدان صحبت می‌شود. پژوهش حاضر که از نوع تحلیلی و توصیفی است به توصیف فعل در گویش لری بختیاری در یکی از قدیمی‌ترین مناطق شهرستان الیگودرز یعنی ده‌تیرانی می‌پردازد. هدف از انجام این پژوهش شناخت علمی و دقیق مقوله فعل به لحاظ ساده و مرکب بودن و نیز ایستا و پویا بودن افعال در گویش لری بختیاری ده‌تیرانی و نیز فراهم نمودن منبع علمی هرچند محدودی برای علاقه‌مندان به گویش‌های محلی ایران است. به این منظور و نیز به منظور ایفاده نقش کوچکی در جلوگیری از، نابودی کامل، حذف یا جایگزینی گویش‌های محلی، مواد زبانی که تعداد ۹۳۸ فعل در گویش بختیاری می‌باشد از واژه‌نامه‌های موجود استخراج و جمع‌آوری شده است و پس از بررسی و طبقه‌بندی افعال، نتایج بیانگر این مسئله هستند که در گویش لری بختیاری ده‌تیرانی از افعال استخراج شده تعداد ۲۵۳ فعل ساده و تعداد ۶۸۵ فعل مرکب می‌باشند. و از سویی نمود پویایی افعال این گویش بیشتر از نمود ایستایی است. به طوریکه تعداد ۳۳ فعل از افعال بررسی شده این گویش ایستا و بقیه پویا هستند.

کلید واژه‌ها

فعل، گویش، لری، بختیاری، ده‌تیرانی، نمود، الیگودرز

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات تحقیق

۱	-۱- مقدمه
۲	-۲- طرح و بیان مسئله
۴	-۳- ضرورت تحقیق
۵	-۴- اهداف تحقیق
۵	-۵- سوالات تحقیق
۶	-۶- فرضیات تحقیق
۶	-۷- روش تحقیق
۶	-۸- روش و ابزار گردآوری داده‌ها
۷	-۹- پیرامون مکان و گویش لری بختیاری ده‌تیرانی
۷	-۹-۱- موقعیت جغرافیایی الیگودرز
۸	-۹-۲- وجه تسمیه الیگودرز
۹	-۹-۳- لرها و طایفه بختیاری
۱۰	-۹-۱-۳- ایل بختیاری و سابقه تاریخی گویشور
۱۰	-۱۰- اصطلاحات بنیادی و کلیدوازه‌ها
۱۰	-۱۰-۱- زبان
۱۱	-۱۰-۲- گویش
۱۳	-۱۰-۳- گویش‌شناسی
۱۳	-۱۰-۴- تعریف فعل

فصل دوم: مبانی نظری

۱۶	-۱- مقدمه
۱۶	-۲- توصیف فعل
۱۶	-۳- نحو
۱۶	-۳-۱- فعل

۱۷.....	۴-۲- انواع ستاک فعل
۱۷.....	۱-۴-۲- ستاک حال
۱۷.....	۱-۱-۴-۲- ساختهای حاصل از ستاک حال
۱۷.....	۱-۱-۱-۴-۲- مضارع اخباری
۱۸.....	۲-۱-۱-۴-۲- مضارع التزامی
۱۸.....	۳-۱-۱-۴-۲- حال استمراری
۱۸.....	۴-۱-۱-۴-۲- حال ساده
۱۸.....	۵-۱-۱-۴-۲- فعل امر
۱۹.....	۲-۴-۲- ستاک گذشته
۱۹.....	۱-۲-۴-۲- ساختهای حاصل از ستاک گذشته
۱۹.....	۱-۱-۲-۴-۲- ماضی ساده
۱۹.....	۲-۱-۲-۴-۲- ماضی نقلی
۱۹.....	۳-۱-۲-۴-۲- ماضی استمراری
۱۹.....	۴-۱-۲-۴-۲- ماضی بعید
۱۹.....	۵-۱-۲-۴-۲- ماضی ابعد
۲۰.....	۶-۱-۲-۴-۲- ماضی مستمر
۲۰.....	۷-۱-۲-۴-۲- ماضی التزامی
۲۰.....	۸-۱-۲-۴-۲- آینده
۲۰.....	۵-۲- مصدر
۲۱.....	۶-۲- ساختمان فعل
۲۱.....	۱-۶-۲- فعل ساده
۲۱.....	۲-۶-۲- فعل مرکب
۲۱.....	۳-۶-۲- فعل پیشوندی
۲۲.....	۴-۶-۲- فعل پیشوندی مرکب
۲۲.....	۵-۶-۲- عبارت فعلی
۲۲.....	۷-۶-۲- فعل معین
۲۲.....	۸-۶-۲- وجوه افعال
۲۳.....	۱-۸-۲- وجه اخباری

۲۳.....	وجه التزامي	-۲-۸-۲
۲۴.....	وجه امری	-۲-۸-۳
۲۴.....	جهت فعل	-۹-۲
۲۴.....	جهت معلوم	-۲-۹-۱
۲۴.....	جهت مجهول	-۲-۹-۲
۲۵.....	طبقه‌بندی معنایی سعید	-۲-۱۰-۱
۲۵.....	حالت	-۲-۱۰-۱
۲۵.....	افعال ایستا	-۲-۱۰-۱-۱
۲۶.....	افعال پویا	-۲-۱۰-۲-۲-۱
۲۷.....	طبقه‌بندی افعال پویا	-۲-۱۰-۲-۱-۲-۱
۲۸.....	افعال لحظه‌ای یا رخداد	-۲-۱۰-۱-۱-۲-۱-۱-۱
۳۱.....	افعال تداومی (مدت‌دار) یا فرآیند	-۲-۱۰-۲-۱-۲-۱-۲-۱-۱
۳۲.....	طبقه‌بندی افعال تداومی یا فرآیند	-۲-۱۰-۲-۱-۱-۱-۲-۱-۱-۱
۳۲.....	افعال تداومی خودانگیخته (آغازین)	-۲-۱۰-۲-۱-۱-۱-۱-۲-۱-۱-۱
۳۲.....	افعال تداومی نتیجه‌دار	-۲-۱۰-۲-۱-۱-۱-۲-۱-۱-۱
۳۳.....	گویش‌های لری	-۲-۱۱-۱
۳۳.....	گویش لری	-۲-۱۱-۱-۱
۳۴.....	لری بختیاری و گویش گویشور	-۲-۱۱-۲
فصل سوم: پیشینه تحقیق		
۳۶.....	مقدمه	-۳-۱
۳۶.....	تحقیقات خارجی	-۳-۱-۱
۳۸.....	تحقیقات داخلی	-۳-۱-۲
فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها		
۴۲.....	مقدمه	-۴-۱
۴۲.....	فعل در گویش لری	-۴-۲-۲
۴۲.....	مفاهیم فعل در گویش لری	-۴-۲-۱
۴۲.....	شناسه فعل	-۴-۲-۲-۲

۴۴.....	- زمان فعل.....	-۳-۲-۴
۴۴.....	- انواع ستاک در گویش لری.....	-۳-۴
۴۴.....	- ستاک حال.....	-۱-۳-۴
۴۵.....	- ستاک گذشته.....	-۲-۳-۴
۴۵.....	جدول مقایسه ستاک‌های حال و گذشته برخی افعال در گویش لری.....	جدول مقایسه ستاک‌های حال و گذشته برخی افعال در گویش لری.....
۴۸.....	- مصدر.....	-۴-۴
۴۹.....	- زمانهای فعل در گویش لری.....	-۵-۴
۴۹.....	- ساختهای فعلی حاصل از ستاک حال در گویش لری.....	-۱-۵-۴
۴۹.....	- مضارع اخباری.....	-۱-۱-۵-۴
۵۰.....	- مضارع التزامی.....	-۲-۱-۵-۴
۵۰.....	- حال استمراری.....	-۳-۱-۵-۴
۵۱.....	- حال ساده.....	-۴-۱-۵-۴
۵۲.....	- فعل امر.....	-۵-۱-۵-۴
۵۲.....	- آینده.....	-۶-۱-۵-۴
۵۴.....	- ساختهای فعلی حاصل از ستاک گذشته در گویش لری.....	-۲-۵-۴
۵۴.....	- ماضی ساده (مطلق).....	-۱-۲-۵-۴
۵۴.....	- ماضی نقلی.....	-۲-۲-۵-۴
۵۵.....	- ماضی استمراری.....	-۳-۲-۵-۴
۵۶.....	- ماضی بعید.....	-۴-۲-۵-۴
۵۷.....	- ماضی ابعد.....	-۵-۲-۵-۴
۵۷.....	- ماضی مستمر.....	-۶-۲-۵-۴
۵۸.....	- ماضی التزامی.....	-۷-۲-۵-۴
۵۹.....	- ساختمان فعل در گویش لری.....	-۶-۴
۵۹.....	- فعل ساده.....	-۱-۶-۴
۶۰.....	- فعل پیشوندی.....	-۲-۶-۴
۶۱.....	- فعل مرکب.....	-۳-۶-۴
۶۲.....	- فعل پیشوندی مرکب.....	-۴-۶-۴
۶۳.....	- عبارت فعلی.....	-۵-۶-۴

۶۳.....	۷-۴- افعال معین
۶۶.....	۸-۴- وجه فعل در گویش لری
۶۶.....	۱-۸-۴- وجه اخباری
۶۷.....	۲-۸-۴- وجه التزامی
۶۸.....	۳-۸-۴- وجه امری
۶۸.....	۴-۹- جهت فعل در گویش لری
۶۸.....	۴-۹-۱- جهت معلوم
۶۹.....	۴-۹-۲- جهت مجھول
۷۰.....	۴-۱۰- فعل‌های ربطی
۷۱.....	۴-۱۱- منفی کردن
۷۱.....	۴-۱۱-۱- فعل نهی
۷۱.....	۴-۱۱-۲- فعل نفی
۷۳.....	۴-۱۲- فعل سببی
۷۴.....	۴-۱۳- طبقه‌بندی معنایی افعال در زبان فارسی
۷۵.....	۴-۱۳-۱- افعال لحظه‌ای در زبان فارسی
۷۵.....	۴-۱۳-۲- افعال تداومی در زبان فارسی
۷۵.....	۴-۱۴- بررسی عناصر فعلی افعال لحظه‌ای و تداومی ولزوم و تعدی آنها
۷۵.....	۴-۱۴-۱- عناصر افعال لحظه‌ای
۷۶.....	۴-۱۴-۲- عناصر افعال تداومی
۷۷.....	۴-۱۵- افعال ایستا در یک نگاه
۷۸.....	۴-۱۶- پویایی و ایستایی در گویش لری
	فصل پنجم: نتیجه‌گیری
۸۰.....	۵-۱- مقدمه
۸۰.....	۵-۲- نتایج بررسی برمنای فرضیات تحقیق
۸۱.....	۵-۳- سایر نتایج
۸۲.....	۵-۴- پیشنهادات
	فهرست منابع
۸۴.....	منابع داخلی

۸۷.....	منابع خارجی.....
	پیوست
۹۰.....	فعال مرکب و پیشوندی.....
۱۱۶.....	فعال ساده.....
۱۲۶.....	فعال ایستای مرکب.....
۱۲۸.....	فعال ایستای ساده.....

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

از روزگاران قدیم در سرزمین پهناور ایران گویش‌های فراوانی رایج بوده است که امروزه بسیاری از آن‌ها متأسفانه از میان رفته‌اند و اثری هم از آن‌ها بهجا نمانده است، برخی گویش‌های زنده نیز به سرعت درحال دگرگونی یا زوال‌اند که این سرعت دگرگونی به سبب گسترش رسانه‌های همگانی، آموزش و کاربرد زبان فارسی با تأسیس مدرسه در روستاهای سهولت ارتباط شهر و روستاست. از سوی دیگر، رواج فنون جدید کشاورزی و دامداری، روش‌ها و ابزارهای قدیمی کار را در بسیاری از مناطق منسخ کرده است. همچنین بر اثر توسعه علوم و فنون جدید، پیشرفت تکنولوژی، استفاده همه‌جانبه و فرآگیر از اینترنت و ماهواره و تلفن همراه به عنوان ابزار ارتباطی و مازاد بر این‌ها تسلط و سیطره قوی کاربرد زبان فارسی به‌ویژه در دهه‌های اخیر، کم‌کم فرهنگ عامه و محلی هم ارزش خود را از دست خواهد داد. بدین‌سان همه عناصر فرهنگ سنتی و بومی اعم از اعتقادات، آداب و رسوم، پیشه‌ها، پزشکی سنتی و به‌ویژه زبان محلی و بومی رو به فراموشی است. لذا مجال بسیار کمی برای تجلی و ظهور وحداقل حفظ برخی زبان‌ها و گویش‌ها باقی خواهد ماند. گویش لری بختیاری ده تیرانی نیز یکی از این گویش‌هایی است که در معرض این قبیل خطرات قرار گرفته است و نگارنده قصد دارد در راستای جلوگیری از زوال و فراموشی گویش مادری خود و با کار برروی یکی از مهمترین اجزای کلام این گویش یعنی فعل تا حدودی بخشی از رسالت فرهنگی و زبانشناسانه خود را نجام دهد.

۱-۲- طرح و بیان مسئله

یکی از جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی جوامع بومی و محلی که در نتیجه رشد سریع دانش بشری، توسعه صنعت و پیشرفت تکنولوژی و کاربرد بیش از حد زبان فارسی تحت تأثیر بوده و نهایتاً

ناگریر از تغییر و دگرگونی بوده، زبان و ناگریر گویش های محلی اند. در نتیجه تغییر و دگرگونی در حوزه زبان به عنوان مهمترین ابزار ارتباطی انسان، یکی از شرایط زیر برای هر زبان و بویژه گویش محلی پیش‌بینی می‌شود:

۱- از بین رفتن کامل، حذف گویش محلی و جایگزینی آن با زبان فارسی معیار.

۲- باقی ماندن در کنار فارسی معیار و تأثیر متقابل بر همدیگر.

۳- تحت تأثیر قرار نگرفتن و بدون تغییر ماندن (که بعید به نظر می‌رسد).

با شرایط موجود و سرعت رو به افزایش تحول، تغییر و نابودی بعضی گویش‌ها سریعتر از آنچه در قبل بوده اتفاق خواهد افتاد. از آنجایی که گویش‌های محلی و بومی در معرض خطر جدی و قریب‌الوقوع‌تر این تغییر و نابودی قرار دارند، اهمیت و وجوب مسئله، یعنی انجام تحقیقاتی پیرامون گویش‌های محلی روشن می‌شود. لذا نگارنده که خود از گویشوران لری بختیاری شهرستان الیگودرز و از ساکنان قدیمی‌ترین و مرکزی‌ترین محله این شهرستان، یعنی ده‌تیرانی می‌باشد به منظور احیای برخی ارزش‌های از دست رفته و از سوی دیگر، حفظ و نگهداری ارزش‌های بومی و محله‌ای ناب موجود، در راستای انجام حداقل خدماتی در توسعه علم گویش‌شناسی، اقدام به نگارش این پایان‌نامه تحت عنوان "توصیف فعل در گویش لری بختیاری ده‌تیرانی" نموده است. در این پایان‌نامه نگارنده نظام فعل را به عنوان بخشی از واژگان در نظر گرفته، کلیه افعال این گویش را پس از استخراج مورد بررسی قرار داده و براساس دو فرضیه تحقیق قیاس نموده است و نهایتاً افعال این گویش را از نظر ساده و مرکب بودن و نیز ایستا و پویا بودن بررسی و سپس طبقه‌بندی نموده است.

۱-۳- ضرورت تحقیق

پیشرفت و توسعه سریع علوم و فنون، استفاده از واژه‌های جدید توسط افراد تحصیل کرده، ورود سریع و بدون مانع و رو به افزایش کلمات قرضی در نتیجه پیشرفت علم و تکنولوژی، گستردگی توجه و توسعه کاربرد زبان فارسی معیار در تمام سطوح انسانی حتی در کانون‌های خانوادگی، به حاشیه رفتن و کم‌رنگ شدن نقش گوییش‌های محلی در ارتباطات اجتماعی، کم‌توجهی به بخش عظیمی از فرهنگ و تمدن اصیل و بومی منطقه‌ای و نهایتاً مورد اقبال بودن زبان تولیدات فرهنگی و انواع رسانه‌های ملی، در گذر زمان چیزی به جز زوال برخی گوییش‌های محلی برای فرهنگ و تمدن ما به ارمغان نخواهد آورد.

فرهنگ‌گریزی محلی و ملی، بیگانگی با فرهنگ و اصالت ایرانی، گرایش به فرهنگ و زبان غربی و بیگانه و خودباختگی فرهنگی بخشی از رهآوردهمین تغییر، دگرگونی و بعض‌اً نابودی زبان و گوییش‌های محلی است. از طرفی نبودن موارد مشابه تحقیقاتی در خصوص این موضوع، خود بر بکر و نو بودن این موضوع صحه می‌گذارد، لذا بررسی علمی، برجسته و مکتوب کردن و گردآوری ویژگی‌های منحصر به فرد گوییش‌های گوناگون (دستور زبان، واژگان و فرهنگ عامه) به عنوان میراثی ماندگار و به تبع آن حفظ، نگهداری و اشاعه فرهنگ و تمدن اصیل بومی و منطقه‌ای به عنوان میراثی ماندگار برای آیندگان و به‌ویژه علاقه‌مندان به مباحث تاریخی، مردم‌شناسی، قوم‌شناسی، گویش‌شناسی نه تنها لازم و ضروری، بلکه جزء وظایف ملی و فرهنگی ما می‌باشد. دیگر اینکه از میان واژگان آن‌ها گاه می‌توان برای برخی از مفاهیم و اصطلاحات بیگانه وارد شده در زبان ما معادله‌ای یافت و از واژه‌سازی‌های بعض‌اً نامأнос بی‌نیاز شد.

۴-۱- اهداف تحقیق

از آنجا که گویش‌ها و لهجه‌های ایرانی به دلایلی که پیشتر شرح مختصر آن گذشت تحت تأثیر شدید زبان فارسی معیار قرار دارند، پس ثبت و ضبط آن‌ها از وظایف اصلی دانشجویان زبان‌شناسی است. چرا که این لهجه‌ها و گویش‌ها مشحون از مواد زبانی و فرهنگی ناب و ناشناخته‌ای هستند که بخشی از فرهنگ این سرزمین به شمار می‌روند و پاسداشت فرهنگ ایران از ضروری‌ترین وظایف ماست. گویش لری که گاه به خاطر ویژگی‌های بکر خود از آن به زبان لری یاد می‌شود، یکی از همین منابع غنی زبانی و فرهنگی در کشور است که کمتر مورد بررسی قرار گرفته و در این تحقیق کانون توجه خواهد بود. به صورت مشخص و موجز در این تحقیق برآئیم تا پس از بررسی‌ها به این

اهداف دست یابیم:

- ۱- گردآوری، ثبت و ضبط یکی از گویش‌های اصیل ایرانی
- ۲- شناخت علمی و زبان‌شناسانه مقوله فعل در گویش لری بختیاری ده‌تیرانی
- ۳- بررسی مقابله‌ای ساخت فعل در گویش لری بختیاری ده‌تیرانی با فارسی معیار
- ۴- توصیف ساختمان فعل، وجه و نمود آن در گویش لری بختیاری ده‌تیرانی
- ۵- طبقه‌بندی ساختمانی و تا حدودی معنایی فعلهای این گویش
- ۶- فراهم نمودن منبع علمی و ارائه بخش کوچکی از اطلاعات لازم در تهیه اطلس زبان‌شناسی برای علاقمندان به مباحث گویش‌شناسی محلی در ایران

۵-۱- سؤالات تحقیق

در تحقیق پیش‌رو از خلال بررسی‌های زبان‌شناسانه تلاش می‌شود به سؤالات زیر پاسخ داده شود:

- ۱- با توجه به ساختمان فعل در گویش لری بختیاری ده‌تیرانی کدام افعال قابلیت رخداد و بسامد وقوع بیشتری دارند؟ افعال ساده یا مرکب؟